

Bogumiła Smolorz*

Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu

KIERUNKI I UWARUNKOWANIA PROCESU EKOLOGIZACJI GOSPODARKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

„Należy starać się o dobro głównie przez walkę ze złem”

*Tadeusz Kotarbiński –
polski filozof, logik i etyk, twórca etyki niezależnej,
przedstawiciel szkoły lwowsko-warszawskiej,
nauczyciel i pedagog*

Wprowadzenie

Obserwowany na świecie rozwój społeczno-gospodarczy oparty na wzroście produkcji, rozwoju sektora usług oraz intensyfikacji działań w rolnictwie przyczynia się wprawdzie do dobrobytu materialnego społeczeństwa i poprawienia jego standardu życia, ale z drugiej strony powoduje podporządkowanie przyrody człowiekowi i niespotykane dotąd zanieczyszczenie powietrza, wód, gleb i całej biosfery. Dlatego realizacji zrównoważonego rozwoju w każdym kraju powinien przyświecać proces ekologizacji wszystkich sektorów gospodarki.

Celem artykułu jest przedstawienie działań realizowanych na rzecz procesu ekologizacji gospodarki w Polsce i na świecie.

Pojęcie ekologizmu i procesu ekologizacji gospodarki

Ekologizmem nazywany jest zespół doktryn sformułowany na bazie nauk środowiskowych mających na celu wyjaśnienie przyczyn kryzysu ekologicznego oraz przeformowanie obowiązujących modeli relacji człowieka z przyrodą w taki sposób, aby ten stan zagrożenia naprawić¹. Z pojęciem ekologizmu ściśle związany jest proces ekologizacji, którego zadaniem jest przywracanie pierwotnych

* Bogumiła Smolorz – doktor nauk ekonomicznych w dziedzinie zarządzania, wykładowca w Wyższej Szkole Bankowej w Poznaniu – Wydział Zamiejscowy w Chorzowie oraz długoletni nauczyciel Zespołu Szkół Technicznych i Ogólnokształcących nr 1 im. Wojciecha Korfańtego w Chorzowie. Autorka licznych artykułów naukowych z dziedziny zarządzania i ekonomii.

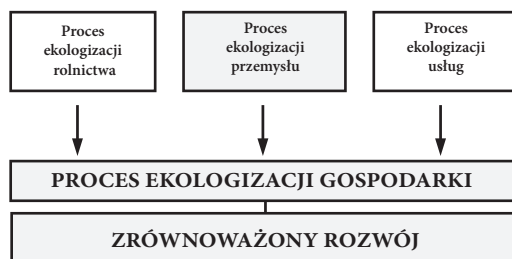
¹ K. Bonenberg, *Istota ekologizmu i jego społeczne znaczenie*, „Aura” 2015, nr 8, 15–18.

właściwości środowiska przyrodniczego w celu zachowania w nim równowagi ekologicznej. Dlatego proces ten powinien mieć charakter ciągły, sprowadzający się do stopniowego zmniejszenia niekorzystnego wpływu działalności gospodarczej człowieka na wszystkie elementy środowiska przyrodniczego, tj. powietrze atmosferyczne, wody powierzchniowe i głębinowe oraz powierzchnie ziemi i glebę poprzez ograniczenie zużycia energii, surowców, wody i ilości wytwarzanych zanieczyszczeń.² Jego konsekwencją powinno być obniżenie lub wyeliminowanie wymiernych i niewymiernych strat występujących w środowisku przyrodniczym. Może to następować w wyniku³:

- stosowania technologii energooszczędnych,
- wykorzystywania odnawialnych źródeł energii,
- zmniejszania materiałochłonności wyrobów,
- ograniczania poboru wody w wyniku stosowania wodooszczędnych i zamkniętych obiegów oraz wykorzystania ścieków,
- stosowania czystych technologii (mało- i bezodpadowych),
- hermetyzowania procesów produkcyjnych,
- wytwarzania produktów przyjaznych środowisku i korzystnych dla zdrowia konsumentów,
- zwiększania gospodarczego wykorzystania odpadów przemysłowych i komunalnych oraz przerób starych i zużytych wyrobów,
- prowadzenia oszczędnej eksploatacji zasobów naturalnych.

W warunkach realizacji koncepcji trwałego i zrównoważonego rozwoju proces ekologizacji gospodarki powinien dotyczyć zmian i przekształceń strukturalnych poszczególnych gałęzi (sektorów) gospodarki⁴.

Rysunek 1. Sektorowy proces ekologizacji gospodarki

Źródło: opracowanie własne

² Por.: J. Winiarski: *Uwarunkowania społeczno-gospodarcze ekologizacji elektroenergetyki na przykładzie województwa katowickiego*, Katowice 1999, s. 51.

³ Tamże, s. 51.

⁴ B. Smolorz, *Kierunki procesu ekologizacji polskiego górnictwa węgla kamiennego*, „Ekoproblemy” 2004 nr 4, s. 27–31.

Proces ekologizacji przemysłu

Przemysł stwarza najpoważniejsze zagrożenie dla środowiska przyrodniczego, ponieważ⁵:

- zgłasza ogromne i wciąż rosnące zapotrzebowanie na surowce mineralne,
- uciążliwy dla środowiska jest sam proces produkcji przetwórczej, wymagający odpowiedniej infrastruktury przemysłowej oraz zastosowania odpowiednich techniki i technologii,
- uciążliwe, a często szkodliwe dla środowiska są produkty finalne i odpady produkcji przemysłowej,
- wszystkie wymienione przyczyny uciążliwości przemysłu dodatkowo wzmacniane są wielką skalą produkcji.

Dlatego proces ekologizacji przemysłu zdaniem J. Winiarskiego powinien sprowadzać się do redukcji ilości emitowanych zanieczyszczeń do powietrza w ujęciu całkowitym i na jednego mieszkańca; zmniejszenia w dużych miastach i aglomeracjach koncentracji przede wszystkim pyłu, SO_2 i NO_x , redukcji ilości, całkowitej oraz na jednego mieszkańca, ścieków odprowadzanych do wód powierzchniowych, a także występowania szkód górniczych powstających w wyniku prowadzonej eksploatacji górniczej przy jednoczesnej stabilizacji lub wzroście wytwarzanego w kraju produktu krajowego brutto. Przejawem procesu ekologizacji przemysłu powinno być także zmniejszenie promieniowania jonizującego, zapobieganie skażeniom i występowania awarii przemysłowych⁶. W takiej sytuacji w sferze produkcji przemysłowej bardzo ważne jest, aby nastąpiło⁷:

- zwiększenie efektywności wykorzystania energii oraz zasobów surowcowych,
- stosowanie technik i technologii pozwalających minimalizować ilość powstających zanieczyszczeń i odpadów,
- wznoszenie obiektów przemysłowych i niezbędnej infrastruktury w sposób maksymalnie nieszkodliwy dla środowiska przyrodniczego,
- produkowanie towarów nieuciążliwych dla środowiska zarówno w fazie użytkowania, jak i utylizacji.

Z procesem ekologizacji przemysłu związany jest ściśle proces ekologizacji przedsiębiorstw przemysłowych. Na proces ten składa się proces ekologizacji ich działalności gospodarczej i proces zarządzania nimi. Proces ekologizacji działalności gospodarczej przedsiębiorstw przemysłowych polega na:

⁵ M. Burchard-Dziubińska, *Wdrażanie koncepcji ekorozwoju przez polskie przedsiębiorstwa przemysłowe – próba oceny doświadczeń z lat 1989–1994*, w: *Wdrażanie polityki ekorozwoju. Materiały pokonferencyjne*. Biblioteka „Ekonomia i Środowisko”, Kraków 1996, nr 20, s. 47.

⁶ Por.: J. Winiarski, *Uwarunkowania społeczno-gospodarcze*, s. 51.

⁷ Tamże, s. 50.

- przekształceniu ich struktur organizacyjnych na bardziej przyjazne środowisku przyrodniczemu,
- wytwarzaniu w nich nowych i ekologicznych produktów,
- wprowadzaniu nowoczesnych, opartych na bezodpadowych technologiach procesów produkcyjnych,
- poszukiwaniu proekologicznych kooperantów⁸.

Należy zauważyć, że w ramach procesu ekologizacji działalności gospodarczej przedsiębiorstw przemysłowych istotną rolę odgrywa proces ekologizacji ich produkcji. Jego podstawowym celem w pierwszej kolejności powinno być udoskonalenie technologii produkcji, aby nastąpiło w niej zaoszczędzenie zasobów przyrody i zmniejszenie ilości odpadów oraz stworzenie wyspecjalizowanych urządzeń oczyszczających. Następnie dążenie do wprowadzenia technologii małoodpadowych i utylizacji odpadów produkcyjnych i pokonsumpcyjnych, aż (w ostateczności) po wdrożeniu technologii bezodpadowych wraz z uzupełniającymi je kombinacjami przetwórstwa odpadów w użyteczne wyroby. Z tak realizowanego procesu ekologizacji produkcji przedsiębiorstwa przemysłowego wynika, że nie polega on na tym, aby pozostawiać przyrodę nienaruszoną i dziką, ale zapobiegać rabunkowej i bezmyślnej eksploatacji zasobów naturalnych. Produkcja zekologizowana to więc taka, która dla realizacji swoich celów wykorzystuje przyrodę w sposób racjonalny.

Proces ekologizacji może przebiegać metodami technicznymi i biologicznymi⁹.

Metody techniczne powinny polegać na zmniejszeniu emisji szkodliwych związków chemicznych i pyłów do atmosfery przez odsiarczanie węgla, odpylanie spalin za pomocą filtrów kominowych, zastępowaniu węgla gazem, pozyskiwaniu również energii ze źródeł odnawialnych, zastępowaniu silników spalinowych silnikami hybrydowymi itp. Konieczna pod tym względem jest też minimalizacja natężenia hałasu motoryzacyjnego, nie tylko przez zastosowanie przeciwakustycznych drogowych szlaków komunikacyjnych o dużym nasileniu ruchu, ale też wykorzystanie dźwiękochłonnych nawierzchni dróg, które z powodzeniem stosowane są już w wielu krajach zachodniej Europy. Natomiast proces ekologizacji biologicznej powinien koncentrować się na wprowadzaniu na terytoria miast jak największej ilości roślinności w postaci drzew, krzewów i roślin kwiecistych, które nie tylko wytwarzają tlen, nawilżają powietrze, ale i tłumią hałas oraz zmniejszają zanieczyszczenie powietrza.

⁸ L. Preisner, *Przeglądy środowiska jako instrumenty ekologizacji działalności gospodarczej*, Kraków 2000, s. 32.

⁹ R. Kostuch, J. Kostuch, *Zdarnione torowiska tramwajowe w ekologizacji środowiska*, „Aura” 2015, nr 2, s.18–21.

Z procesem ekologizacji zarządzania przedsiębiorstwami przemysłowymi związany jest proces nasyceniem tego typu przedsiębiorstw treściami, metodami i instrumentami wymuszającymi proekologiczne ich działania na poszczególnych szczeblach zarządzania i kierowania nimi w celu poprawy sytuacji ekologicznej, a ponadto zmniejszenia negatywnego ich wpływu na środowisko przyrodnicze. W wyniku tak przyjętego procesu ekologizacji zarządzania powinna pojawiać się poprawa sytuacji w całym przedsiębiorstwie przemysłowym, jego poszczególnych wydziałach, czy zakładach w zakresie szeroko pojętej ochrony środowiska. Proces ekologizacji przedsiębiorstw przemysłowych prowadzić ma do poprawy środowiskowych parametrów funkcjonowania tego typu przedsiębiorstw oraz realizacji w państwie zrównoważonego rozwoju, poprzez:¹⁰

- zmniejszenie zasobów i energochłonności produkcji, transportu i składowania,
- wdrożenie proekologicznych innowacji technologicznych,
- redukcję masy odpadów i zanieczyszczeń,
- zmniejszenie ekologicznej uciążliwości produktów,
- uwzględnienie ochrony środowiska we wszystkich etapach funkcjonowania przedsiębiorstwa.

Z powyższych rozważań wynika więc, że proces ekologizacji działalności gospodarczej, jak i proces ekologizacji zarządzania, powinny prowadzić do zachowania przez przedsiębiorstwa przemysłowe fundamentalnych zasad: oszczędnego gospodarowania zasobami, stosowania najlepszych, dostępnych technologii, odpowiedniej gospodarki odpadami, ponoszenia odpowiedzialności za oddziaływanie na środowisko, osiągania uzasadnionego zysku, rzetelnej informacji, odpowiedniego marketingu, prowadzenia konsultacji z zainteresowanymi grupami społecznymi i innych działań mieszczących się w zakresie zachowań etycznych. Wdrożenie wymienionych przedsięwzięć spowoduje, że przedsiębiorstwa przemysłowe staną się przyjazne dla środowiska. Zdaniem P. Hawkesa takie przedsiębiorstwa powinny także w swojej działalności gospodarczej¹¹:

- zastępować produkty krajowe i międzynarodowe produktami wytwarzanymi lokalnie i regionalnie,
- brać na siebie odpowiedzialność za swój wpływ na środowisko,
- nie wymagać egzotycznych źródeł kapitału, aby się rozwijać,
- angażować się w procesy wytwórcze, które są humanistyczne, wartościowe, godne i wewnętrznie satysfakcjonujące,

¹⁰ R. Nowosielski, S. Czerkowicz, *Aspekty wprowadzenia BAT do zarządzania ekologicznego oraz zarządzania produkcją*, „Czysta Produkcja w Polsce” 2002, nr 2–3, s. 12–13.

¹¹ P. Hawkes, *The Ecology of Commerce. A Declaration of Sustainability*. Harper Business NY, New York 1993, s.144.

- kreować przedmioty o długiej przydatności i nieobciążające środowiska odpadami;
- poprzez edukację zmieniać konsumentów na klientów.

Nie ulega wątpliwości, że doskonalenie metod zarządzania, wytwarzanie ekologicznych produktów, a także ograniczenie w procesie produkcji ogromnej ilości odpadów będzie decydować coraz bardziej o konkurencyjnej pozycji każdego przedsiębiorstwa na rynku. Coraz baczniejszą uwagę na ten fakt będą także zwracać klienci i współpracujące z przedsiębiorstwem firmy. Zrównoważony rozwój wymaga bowiem od nowoczesnego przemysłu udoskonalenia poziomu wyjścia oraz zminimalizowania poziomu wejścia, a także produkowania jak najmniejszej ilości odpadów.

Proces ekologizacji rolnictwa

Rolnictwo, obok przemysłu, jest kolejnym, ważnym sektorem gospodarki, w którym konieczny jest proces ekologizacji w warunkach zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego. Wielkie zainteresowanie ekologizacją tego sektora gospodarki notowane jest mniej więcej od lat siedemdziesiątych XX wieku. Dostrzeżono bowiem, że propagowanie w XIX i XX w. rolnictwo oparte na: chemizacji, hodowli nowych ras zwierząt i odmian roślin oraz mechanizacji (zmniejszeniu nakładu pracy żywej) jest odpowiedzialne za skażenie środowiska na wsi. Przykładowo przenażenie lub nawożenie w niewłaściwych proporcjach składników mineralnych obniża biologiczną wartość żywności, a także jest nieustającą przyczyną większej podatności upraw na choroby i szkodniki. Problemem na wsi jest też przeznaczanie wielkich terenów żyznej ziemi na budowę dróg, zakładów przemysłowych itd. Dla przykładu straty z tego tytułu w samych tylko Niemczech wynoszą dziennie 120 ha¹². Dlatego konieczne jest zmianę dotychczasowej produkcji rolnej polegającej na:

- eliminacji z produkcji rolniczej nawozów i pestycydów,
- utrzymywaniu i podwyższaniu żyzności gleb poprzez stosowanie płodozmianu i nawożenia organicznego (komposty, nawozy zielone, obornik),
- utrzymaniu glebowej okrywy roślinnej w celu zatrzymania erozji gleby i podtrzymywania jej aktywności biologicznej (tzw. międzyplony),
- zachowaniu równowagi między produkcją roślinną i zwierzęcą,
- dążeniu do utrzymania w gospodarstwie bogactwa gatunkowego roślin i zwierząt hodowlanych i dziko żyjących,
- kształtowaniu i pielęgnacji zróżnicowanego krajobrazu rolniczego.

¹² Goetel W., *Ochrona środowiska czas przeszły i teraźniejszy*, „Aura” 2004, nr 9, s. 7– 8.

Wynika z tego, że proces ekologizacji rolnictwa ma przyczynić się do traktowania pracy rolnika nie tylko jako producenta żywności, lecz także opiekuna i kreatora nowych wartości przyrodniczych, co można nazwać „produkcją” przyrody.¹³

Obecnie rolnictwo ekologiczne na świecie stanowi jedną z najszybciej rozwijających się gałęzi, w tym w szczególności w krajach Unii Europejskiej¹⁴.

Na świecie w 2013 roku wykazywało produkcję metodami ekologicznymi 170 krajów. Największą powierzchnię użytków ekologicznych na świecie mają takie kraje, jak: Australia – 17, 2 mln ha, Argentyna – 3, 2 mln ha, USA – 2, 2 mln ha. W skali światowej udział użytków ekologicznych wynosi jeden procent. Natomiast największy udział ekologicznych użytków rolnych w stosunku do całości użytków przeznaczonych do produkcji rolnej odnotowuje się we Falklandach – 36, 6 proc., Lichtensteinie – 31 proc. i Austrii – 19, 5 proc.¹⁵

Według stanu na koniec 2013 roku, w Europie było 11, 5 mln ha użytków rolnych, na których prowadzono produkcję metodami ekologicznymi. W stosunku do 2010 roku nastąpił wzrost o 1, 3 proc. Na Europę przypada również 27 proc. udziału użytków rolnych, na których prowadzi się uprawy ekologiczne¹⁶. Krajami europejskimi o największej powierzchni ekologicznych użytków rolnych są: Hiszpania – 1, 6 mln ha, Włochy – 1, 3 mln ha, Niemcy i Francja (oba kraje po 1, 1 mln ha). Inne kraje, które posiadają więcej niż 10 proc. powierzchni ekologicznych użytków rolnych to: Lichtenstein – 31 procent, Austria – 19, 5 procent oraz Szwecja – 16, 3 procent¹⁷.

W ostatnich latach w Polsce, podobnie jak w krajach Europy, nastąpił wzrost powierzchni użytkowej i licznych gospodarstw ekologicznych¹⁸. Ponadto rozwój sektora rolnictwa ekologicznego przyczynia się do rosnącej liczby przetwórci i asortymentu produktów ekologicznych w naszym kraju.

¹³ J. Zientek-Varga, *Programy rolno-środowiskowe*, Aura” 2004, nr 8, s. 28.

¹⁴ Rolnictwo ekologiczne w Polsce, <http://www.minrol.gov.pl/Jakosc-zywnosci/Rolnictwo-ekologiczne/Rolnictwo-ekologiczne-w-Polsce> [dostęp: 30 III 2016 r.]

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Rolnictwo ekologiczne w liczbach, http://www.oodr.pl/informacja.php?id=2015-12-11_09:01:41&kategoria=dane_liczbowe&dzial=rolnictwo_ekologiczne&on=tak [dostęp 3 IV 2016 r.]

¹⁷ <https://shop.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1663-organic-world-2015.pdf>. FIBL and IFOAM. The World of Organic Agriculture- Statistic & Emerging Trends 2015. International Trade Center, p. 103. [dostęp:13 X 2016 r.]

¹⁸ Raporty i analizy, <http://www.ijhar-s.gov.pl/raporty-i-analizy.html> Tabela: Liczba producentów ekologicznych w Polsce, wg stanu na 31 grudnia 2015. [dostęp:3 IV 2016 r.]

Tabela 1. Liczba producentów ekologicznych wg województw w Polsce stanu na dzień 31.12.2014r.

Województwo	Liczba producentów	Udział proc.
Dolnośląskie	1078	4,2
Kujawsko-pomorskie	419	1,8
Lubelskie	2037	8,0
Lubuskie	1384	5,4
Łódzkie	544	2,3
Małopolskie	1419	5,6
Mazowieckie	2529	10,0
Opolskie	81	0,3
Podkarpackie	1511	5,9
Podlaskie	3453	13,5
Pomorskie	878	3,4
Śląskie	262	1,0
Świętokrzyskie	1003	3,9
warmińsko-mazurskie	4244	16,7
Wielkopolskie	1036	4,0
Zachodniopomorskie	3549	13,9
Razem	25427	100,0

Źródło: Raporty i analizy, <http://www.ijhar-s.gov.pl/raporty-i-analizy.html>. Tabela. Liczba producentów ekologicznych w Polsce, wg stanu na 31 grudnia 2015. [dostęp: 6 IV 2016r.]

Z przedstawionych danych w powyższej tabeli wynika, że w Polsce na koniec roku 2014 r. największa liczba producentów ekologicznych występowała w województwach warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim, podlaskim i mazowieckim. Razem te województwa posiadały 54,1 procent udziału wszystkich producentów ekologicznych w Polsce.

Produkty producentów ekologicznych oznaczone są znakiem „Ekoland”. Znak „Ekoland” nadawany jest na ekologiczne produkty rolne od 1989 roku przez Stowarzyszenie Producentów Żywności Metodami Ekologicznymi EKOLAND z siedzibą w Przysieku koło Torunia.

Rys. 1. Znak Ekoland nadawany na polskie, ekologiczne produkty rolne

Systematycznemu rozwojowi rolnictwa ekologicznego w Polsce towarzyszy rozwój przetwórci ekologicznych. W okresie 2004–2013 liczba tego typu jednostek produkcyjnych wzrosła w Polsce ponad osiemnastokrotnie, od 22 w 2003 roku do 407 w 2013 roku. Najwięcej przetwórci ekologicznych było w województwach takich, jak: mazowieckie – 78, wielkopolskie – 53 oraz lubelskie – 45. Łączna liczba przetwórci z wymienionych województw stanowiła 43, 2 procent ogólnej liczby przetwórci ekologicznych w Polsce.

Należy jednak podkreślić, że w dalszym ciągu liczba przetwórci ekologicznych w naszym kraju jest bardzo niska w porównaniu do liczby przetwórci ekologicznych w krajach Europy Zachodniej, np. w Niemczech liczba przetwórci wynosi 9183, we Francji – 8957, we Włoszech – 5873, w Hiszpanii – 90, w Wielkiej Brytanii – 2052 oraz w Holandii – 1035.

Największa ilość działających w naszym kraju przetwórci ekologicznych w 2012 roku zajmowała się przetwórstwem owoców i warzyw – 21,60 proc. i produkcją związaną z przemiałem zbóż – 23,6 procent. Zdecydowanie mniejszy był udział przetwórstwa kawy i herbaty – 5 proc., mięs – 7 procent oraz mleka 4,7 procent. Produkcją innych (np. kakao, czekolada czy wyroby cukiernicze) artykułów rolno-spożywczych zajmowało się 24,8 proc. przetwórci¹⁹.

Proces ekologizacji usług

Procesowi ekologizacji przemysłu i rolnictwa towarzyszy na świecie proces ekologizacji usług. Dostrzegane jest to wyraźnie w krajach wysoko rozwiniętych, gdzie ochrona środowiska staje się jedną z najbardziej dynamicznie rozwijających się aktywności człowieka i coraz więcej osób zatrudnionych jest w nich w dziedzinach związanych z ochroną przyrody, oczyszczaniem ścieków, gospodarką wodną, zagospodarowaniem i utylizacją odpadów itp. Przykładowo, jeżeli w 1990 roku w Zachodnich Niemczech (dawniej RFN) w dziedzinach związanych z ochroną

¹⁹ Rolnictwo Ekologiczne w Polsce. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. <http://www.minrol.gov.pl/pol/Jakosc-zywnosci/Rolnictwo-ekologiczne/Rolnictwo-ekologiczne-w-Polsce>. [dostęp: 17 X 2016 r.]

środowiska było zatrudnionych około 550000 pracowników, to już u progu XXI w. 1500000 pracowników.²⁰ Ponadto wzrost zatrudnienia w sektorze ochrony środowiska obserwowany jest w Stanach Zjednoczonych, Japonii, Kanadzie i krajach Unii Europejskiej²¹.

Popularną formą usług związanych z ochroną środowiska stała się ekoagroturystyka i e-hotelarstwo.

Agroturystyka to zjawisko społeczno-gospodarcze łączące sektor rolnictwa i sektor usług, rozwijające się coraz powszechniej w rosnącej liczbie krajów świata, a w szczególności w krajach zamożnych. W ostatnich latach ta forma działalności gospodarczej stymuluje rozwój wielu gospodarek różnych krajów, dostarczając wiele korzyści zarówno osobom prowadzącym gospodarstwa rolne, jak i turystom. Korzyści dla gospodarstw rolnych wynikają z tego, że włączają one do zakresu swojej działalności usługi turystyczne. W ten sposób są w stanie wygenerować wyższe dochody, z jednej strony ze sprzedaży produktów rolnych, a z drugiej poprzez świadczenie usług turystycznych. Dlatego dla wielu właścicieli gospodarstw agroturystycznych prowadzenie tej formy działalności jest doskonałą formą promocji i zbycia produktów rolnych. Zainteresowanie turystów tymi produktami w gospodarstwach agroturystycznych staje się kanałem sprzedaży bezpośredniej produktów lokalnych wytwarzanych w niewielkich ilościach. Ponadto produkty rolne sprzedawane tą drogą posiadają krótkie serie o unikalnym, ekologicznym często charakterze, które nie znajdują się na półkach w supermarketach, ani nie są przedmiotem zainteresowania przemysłu spożywczego²². Z kolei korzyści dla turystów związane z rozwojem agroturystyki związane są z podróżami, wędrowkami obywatelami się w czasie dla wypoczynku, rozrywki, odzyskiwania zdrowia i zdobywania nowych doświadczeń życiowych.

Należy podkreślić, że szczególną formą agroturystyki mającą dobry wpływ na zdrowie psychiczne i fizyczne człowieka jest ekoagroturystyka. Ekoagroturystyka to szczególna forma usług agroturystycznych mająca związek z naturą. Ta forma działalności gospodarczej pozwala turystom wzmocnić i rozwijać wiele pozytywnych cech w kontakcie z naturą takich, jak: optymizm, pobudzenie do działania i zdobycia nowej wiedzy, przyjmowania nowych idei, miłowanie i szanowanie ludzi, oraz rozbudzanie poczucia godności. Jest to też dobra forma na pozbycie się stresu, zmęczenia oraz gwarancja na odzyskanie równowagi fizycznej i psychicznej.

²⁰ E. Garścia, *Ochrona środowiska motorem rozwoju gospodarczego*, „Aura” 2015, nr 7, s. 3.

²¹ Hotele ekologiczne, <http://ecohotelpolska.blogspot.com/2009/07/hotele-ekologiczne.html> [dostęp: 7 X 2016 r.]

²² S. Czerniewski, *Przesłanki rozwoju gospodarstw agroturystycznych*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa 2011, nr 2, s. 69–75.

Tego rodzaju gospodarstwa pełnią w gospodarce następujące funkcje:

- dochodową,
- zatrudnieniową,
- wypoczynkową,
- rekreacyjną,
- edukacyjną.

Należy podkreślić, że rozwój ekoagroturystyki zależy od dobrej infrastruktury wiejskiej połączonej z szczególnymi walorami przyrodniczymi. Na dobrą infrastrukturę wiejską składa się dogodny dojazd oraz baza noclegowa i gastronomiczna o wysokim standardzie. Warto nadmienić, że gospodarstwa ekoagroturystyczne powinny posiadać pomieszczenia ogrzewane biomasą, olejem opałowym lub energią elektryczną, a zboża okopowe i warzywa nie powinny być nawożone nawozami mineralnymi i opryskiwane środkami chemicznymi. W takich gospodarstwach powinno być stosowane nawożenie kompostem, gnojowicą, gnojówką czy torfem.

Jeżeli gospodarstwo rolne nie spełni powyższych warunków, nie może być zaliczane do ekoagroturystycznego²³.

Podobnie, jak gospodarstwa ekoagroturystyczne specjalne wymagania lokalowe i standardy muszą spełniać ekohotele. Ekohotel to hotel przyjazny dla środowiska, który nie szkodzi lokalnemu, regionalnemu ani globalnemu ekosystemowi oraz systematycznie ogranicza swoje oddziaływanie na środowisko. Hotel, chcąc być uznany za przyjazny dla środowiska i zwany ekohotelem, powinien między innymi:

- mieć zainstalowane kolektory słoneczne do ogrzewania budynku i wody,
- być zbudowany z materiałów pochodzących z regionu, materiały dostępne na rynku lokalnym nie wymagają bowiem zużycia energii na transport,
- prowadzić oszczędną gospodarkę wodną,
- posiadać własną biologiczną oczyszczalnię ścieków;
- realizować racjonalną gospodarkę odpadami (sortowanie, kompostowanie odpadów organicznych),
- stosować środki czyszczące ulegające biodegradacji,
- przygotowywać zdrowe posiłki (owoce, warzywa pochodzące z upraw nie stosujących pestycydów i nawozów sztucznych) z produktów pochodzących od lokalnych wytwórców (oszczędność na transporcie),
- informować gości o praktykach proekologicznych stosowanych w hotelu,
- drukować materiały reklamowe na papierze z makulatury.

Należy podkreślić, że rozwój proekologicznych usług zarówno w Polsce, jak i na świecie, będzie zależał od wiedzy dostarczonej na ten temat podczas edukacji akademickiej.

²³ M. Jalinik, *Antropopresja w ekoagroturystyce*, „Ekonomia i Środowisko” 2015, nr 3, s. 192–199.

Z obserwacji wynika, że coraz więcej młodzieży w krajach wysoko rozwiniętych zainteresowanych jest studiami z zakresu ochrony środowiska przyrodniczego. To zainteresowanie jest obserwowane także w Polsce. Jest to dla przyszłości świata dobry znak, ponieważ rosnąca świadomość ekologiczna społeczeństwa będzie sprzyjała procesowi ekologizacji gospodarki we wszystkich jej sektorach. (A) Natomiast wykształcona kadra fachowców będzie zdolna skutecznie rozwiązywać problemy ochrony środowiska w skali lokalnej, regionalnej, krajowej i globalnej²⁴.

Uwarunkowania procesu ekologizacji gospodarki

Rynek produktów wspierających zrównoważony rozwój wykazuje tendencje wzrostowe. Przykładowo w krajach Unii Europejskiej średnioroczny wzrost sprzedaży produktów ekologicznych wynosi 20 procent, a w Polsce 30 procent²⁵. Aby rynek ten w dalszym ciągu wykazywał tendencje wzrostowe, procesowi ekologizacji gospodarki każdego kraju powinien towarzyszyć wzrost wydatków inwestycyjnych przeznaczonych na ten cel. Taki wzrost obserwowany jest w już w wielu krajach wysoko uprzemysłowionych na świecie. Na przykład w krajach Unii Europejskiej tempo rozwoju rynku ekologii wyprzedza rozwój gospodarczy, który w ostatniej dekadzie ubiegłego wieku wynosił 2–3 procent rocznie, natomiast rynek ekologii 6–8 procent.²⁶ Podobnie sytuacja występuje w USA i Japonii, gdzie rynek ekologii rozwijał się dwukrotnie szybciej niż cała gospodarka.

Tabela 2. Nakłady na ekologizację w wybranych krajach Unii Europejskiej w procentach PKB w 2012 roku

Kraj/UE	PKB w proc.
UE–średnia	0,67
Belgia	0,63
Bułgaria	0,73
Czechy	0,56
Dania	0,53
Litwa	0,90
Luksemburg	0,90
Malta	1,39
Norwegia	0,71
Rumunia	0,60

Źródło: Ochrona Środowiska, GUS. Warszawa 2014.

²⁴ B. Smolorz, *Instrumentu polskiej polityki ekologicznej w obliczu integracji z Unią Europejską*, „Ekoproblemy” 2001, nr 3, s. 16.

²⁵ E. Sieńkowska, *Zielony marketing na zielonym świecie*, „Marketing w Praktyce” 2013, nr 2, s. 165.

²⁶ J. Borkiewicz, *Miejsce z przyszłością*, „Ekoprofit” 2004, nr 3, s. 22.

W Polsce nakłady inwestycyjne na proces ekologizacji gospodarki systematycznie spadają. W 2000 roku nasz kraj przeznaczył na ten cel 4,5 procent PKB, natomiast w 2013 roku już tylko 2,2 procent PKB. Tymczasem wzrost wydatków na proces ekologizacji gospodarki przyniosłoby nie tylko dalszą poprawę ochrony środowiskaw naszym kraju, ale i wzrost zatrudnienia od 50 do 60 procent przy eksploatacji wybudowanych obiektów²⁷.

Tabela 3. Nakłady na ochronę środowiska (nakłady na środki trwałe i koszty bieżące) w relacji do PKB w proc. na 1 mieszkańca Polski w latach 2000–2013

Rok	2000	2005	2010	2013
Ogółem nakłady na ochronę środowiska w relacji do PKB w proc. Dynamika 2000 r.= 100 proc.	4,5 100,0	3,1 68,8	3,1 68,8	2,2 48,8
Nakłady na środki trwałe w relacji do PKB w proc. Dynamika 2000 r.=100proc.	0,9 100,0	0,6 66,7	0,8 88,9	0,7 77,7
Nakłady bieżące na ochronę środowiska w relacji do PKB w proc. Dynamika 2000 r.=100 proc.	1,4 100,0	0,8 57,1	0,7 50,0	0,4 28,6
Wielkość nakładów na ochronę środowiska gospodarstw domowych w relacji do PKB w proc. Dynamika 2000 r.=100 proc.	2,1 100,0	1,7 81,0	1,7 81,0	1,1 52,4

Źródło: Ochrona Środowiska 2014, GUS, Warszawa 2014.

Ponadto należy zwrócić uwagę na fakt, że wzrost nakładów na proces ekologizacji polskiej gospodarki i naukę, może doprowadzić nie tylko do ograniczenia wymiernych i niewymiernych strat ekologicznych występujących w środowisku przyrodniczym, ale osiągnąć wiele zamierzeń społecznych i gospodarczych, również o charakterze proekologicznym. Do efektów społecznych można tutaj zaliczyć: poprawę warunków życia ludności, restrukturyzację zatrudnienia, poprawę stanu środowiska przyrodniczego. Natomiast efektami o charakterze gospodarczym mogą być: wzrost produkcji, wzrost eksportu, poprawa jakości produktów, poprawa kondycji przedsiębiorstw, rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw itp.

²⁷ J. Koziół, *BOŚ przed akcesją Polski do Unii Europejskiej*, „Aura” 2002, nr 9, s. 10–11.

Wnioski

W celu większego respektowania ochrony środowiska konieczna jest ze strony państwa prawidłowo prowadzona polityka ekologiczna. Jej zadaniem powinno być zachęcenie producentów, poprzez ulgi i podatki, do zintensyfikowania prac na rzecz procesu ekologizacji we wszystkich sferach działalności gospodarczej człowieka tak, aby produkowane dobra przemysłowe i rolne nie zagrażały środowisku człowieka. W dobie realizacji idei zrównoważonego rozwoju konieczne jest bowiem dojście do takiej sytuacji, w której produkty ekologiczne będą tańsze od produktów szkodliwych dla zdrowia i środowiska, a nie tak jak to ma miejsce obecnie – droższe. Wyniki badań dowodzą bowiem, że wielu ludzi jest skłonnych już dzisiaj zapłacić wyższą cenę za produkt wspierający cele ekologiczne i społeczne. Procentowy udział tego typu konsumentów w wybranych krajach Unii Europejskiej przedstawia się następująco: Niemcy – 35 procent, Włochy – 34 procent, Francja – 30 procent, Holandia – 30 procent, Belgia – 29 procent, Wielka Brytania – 28 procent, Polska – 13 procent. Niektóre kraje pozaeuropejskiej mają ten wskaźnik znacznie wyższy, np. Chiny – 80 procent, Indie – 71 procent, USA – 39 procent²⁸.

Słowa kluczowe: *zrównoważony rozwój, proces ekologizacji, usługi, przemysł, rolnictwo.*

Summary

Directions and conditions of the process of greening the economy in Poland and in the world

The article presents the trends of environmental activities that should be undertaken by entrepreneurs in the process of greening the various sectors of the economy, i.e. Industry, agriculture and services. This process is necessary so that there has been a sustained improvement in the living conditions of citizens in our country as enshrined in the Constitution the concept of sustainable development.

Keywords: *sustainable development, the process of greening, services, industry, agriculture.*

²⁸ D. Mirońska, P. Zaborek, *Polacy wobec marketingu społecznie zaangażowanego*, „Marketing i Rynek” 2014, nr 1, s. 32–41.

Bibliografia

Opracowania

- Bonenberg K., *Istota ekologizmu i jego społeczne znaczenie*, „Aura” 2015, nr 8.
- Koziół J., *BOŚ przed akcesją Polski do Unii Europejskiej*, „Aura” 2002, nr 9.
- Borkiewicz J., *Miejsce z przyszłością*. „Ekoprofit” 2004, nr 3.
- Burchard-Dziubińska M., *Wdrażanie koncepcji ekorozwoju przez polskie przedsiębiorstwa przemysłowe – próba oceny doświadczeń z lat 1989–1994*, w: *Wdrażanie polityki ekorozwoju. Materiały pokonferencyjne*. Biblioteka „Ekonomia i Środowisko” Kraków 1996, nr 20.
- Czerniewski S., *Przesłanki rozwoju gospodarstw agroturystycznych*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2011, nr 2.
- Garścia E., *Ochrona środowiska motorem rozwoju gospodarczego*, „Aura” 2015, nr 7.
- Garścia E., *Bądźmy obywatelami*, „Aura” 2004, nr 9.
- Hawkes P.: *The Ecology of Commerce. A Declaration of Sustainability*, Harper Business NY, 1993.
- Jalinik M., *Antropopresja w ekoagroturystyce*, „Ekonomia i Środowisko” 2015, nr 3.
- Kostuch R., Kostuch J., *Zadarnione torowiska tramwajowe w ekologizacji środowiska*, „Aura” 2015, nr 2.
- Kozłowski S., *Mija rok 2004*. „Aura” 2004, nr 12.
- Mirońska D., Zaborek P., *Polacy wobec marketingu społecznie zaangażowanego*, „Marketing i Rynek” 2014, nr 1.
- Nowosielski R., Czerkowicz S.: *Aspekty wprowadzenia BAT do zarządzania ekologicznego oraz zarządzania produkcją*, „Czysta Produkcja w Polsce” 2002, nr 2–3.
- Ochrona Środowiska 2002. GUS, Warszawa 2003.
- Goetel W., *Ochrona środowiska czas przeszły i teraźniejszy*. „Aura” 2004, nr 9.
- Preisner L., *Przeglądy środowiska jako instrumenty ekologizacji działalności gospodarczej*, Kraków 2000.
- Smolorz B., *Kierunki procesu ekologizacji polskiego górnictwa węgla kamiennego*, „Ekoproblemy” 2004, nr 4.
- Smolorz B., *Instrumenty polskiej polityki ekologicznej w obliczu integracji z Unią Europejską*. „Ekoproblemy” 2001, nr 3.
- Sieńkowska E., *Zielony marketing na zielonym świecie*, „Marketing w Praktyce” 2013, nr 2.
- The Word of Organic Agriculture – Statistics & Emerging Trends 2015. FIBL and IFOAM.
- Winiarski J., *Uwarunkowania społeczno-gospodarcze ekologizacji elektroenergetyki na przykładzie województwa katowickiego*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1999.
- Zientek-Varga J., *Programy rolno-środowiskowe*. „Aura” 2004, nr 8.

Internet

- Raporty i analizy, <http://www.ijhar-s.gov.pl/raporty-i-analizy.html>. Tabela Liczba producentów ekologicznych w Polsce, wg stanu na 31 XII 2015.
- Rolnictwo ekologiczne w liczbach, http://www.oodr.pl/informacja.php?id=2015-12-11_09:01:41&kategoria=dane_liczbowe&dzial=rolnictwo_ekologiczne&on=tak

Rolnictwo Ekologiczne w Polsce. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. <http://www.minrol.gov.pl/pol/Jakosc-zywnosci/Rolnictwo-ekologiczne/Rolnictwo-ekologiczne-w-Polsce>.

<https://shop.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1663-organic-world-2015.pdf>. FIBL and IFOAM. The World of Organic Agriculture- Statistic & Emerging Trends 2015. International Trade Center.